

УДК 37.034: 37.018.2

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863.2/24.176847>**Олена СТОЛЯРЕНКО,***orcid.org/0000-0002-1899-8089**доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки і професійної освіти
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
(Вінниця, Україна) Olena-best@ukr.net***Оксана СТОЛЯРЕНКО,***orcid.org/0000-0001-7080-0626**кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
Вінницького національного технічного університету
(Вінниця, Україна) oksanny-81@ukr.net*

АНТРОПОЛОГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ В ОБҐРУНТУВАННІ ГУМАНІСТИЧНИХ ЗАСАД СУЧАСНОГО ВИХОВАННЯ

У статті охарактеризована антропологічна концепція, обґрунтована її роль в організації гуманістичного виховання молоді на основі антропоцентризму. Виховання особистості здійснюється завдяки цілеспрямованому впливу суспільних інститутів, що забезпечують відтворення соціально-культурного досвіду в її свідомості, способах поведінки та діяльності. Результати виявляються в її вихованості, що характеризує ставлення людини до самої себе та довколишніх. В основі ставлень – цінності, прийняті в суспільстві. В сучасній ситуації домінують формування базових цінностей гуманізму. Принцип людиноцентризму сто-совно освіти об'єктивується нами як особистісно орієнтований виховний процес. В основі антропологічної концепції лежить антропоцентрична модель виховання. Людина в ній – найвища цінність, відкрита система, а головне завдання виховання – створення середовища, сприятливого для саморозвитку кожного. Антропологізм максимально наближається до гуманістичного принципу організації виховання відповідно до законів розвитку особистості, сприяє формуванню у молоді ціннісного ставлення до людини.

У статті охарактеризовано складові антропологічної концепції виховання, особливості процесу гуманістичного виховання школярів.

Ключові слова: антропологізм, антропоцентризм, антропологічна концепція, гуманістичне виховання, гуманістичні цінності, ціннісне ставлення до людини, готовність до активної гуманістичної діяльності.

Olena STOLIARENKO,*Doctor of Pedagogics, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Pedagogics
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University
(Vinnytsia, Ukraine) Olena-best@ukr.net***Oksana STOLIARENKO,***Candidate of Pedagogics,
Associate Professor at the Foreign Languages Department
Vinnytsia National Technical University
(Vinnytsia, Ukraine) oksanny-81@ukr.net*

THE ROLE OF ANTHROPOLOGICAL CONCEPT IN MODERN HUMANISTIC EDUCATION

The article describes the anthropological concept, its role in the organization of humanistic education based on the anthropocentrism principle. The training of a person is influenced by different social institutions, which ensure the reproduction of socio-cultural experience in his consciousness, behavioral models and kinds of activities. The results are represented in his educational level, which defines the person's attitude to himself and the others. The values adopted from the society are at the heart of attitudes. Nowadays the dominant factor is the formation of the basic values of humanism. The principle of human-centeredness in the sphere of education is defined as a personality-oriented educational process. The anthropological concept is based on anthropocentric model of education. According to this model the person is con-

sidered to be the highest value and the open system. The main task of education is the creation of an environment fostering everyone's self-development. Anthropologism is closely connected with the humanistic principles of educational process and based on the laws of personality development, contributes to the formation of youth's value-centered attitude to a person. The commonly accepted scientific principle of human-centeredness is considered here as a personality-centered educational process. The suggested here anthropocentric model regards a person as an open system; education process is viewed as the environmental creation, capable of self-development. From the anthropological humanistic point of view, educational process is implemented in such a way, when interests, believes of each person are respected. Pedagogical anthropology presents a complex set of human existence characteristics; it is closely connected with the principles of humanistic education.

In the article the theoretical and methodical principles of humanistic education studies based on anthropocentric ideas are scientifically proved; the scientific-methodical system and the research concept are developed on methodological, theoretical and practical levels; the level of the psychological and pedagogical scientific studies, educational practice development and subsequently the peculiarities of youth's humanistic education based on anthropocentric ideas and its role as the main factor of the education humanization process is investigated, the main principles of the humanistic transformations methodology in education is clarified. The notion and structure of a value-centered attitude to a person as a universal, complex personal quality were defined. It is regarded as an integral, systemic, multidimensional, invariant entity with its meaning being revealed by means of intellectual, emotional and value-centered, activity and practical components and is characterized by the reflection of the significant role of moral knowledge, ideas, beliefs, humanistic motives, emotions, feelings, value-centered orientations that determine a valuable position of a person, encourage him to act, express love for people; respect for personal dignity; generosity; mercy; moral activity in the struggle against any manifestations of evil, cruelty, indifference, anti-human actions; sensitive, fair and respectful attitude to others, which is implemented by means of friendly relationships, tolerant interaction, and, in general, is provided by understanding of the experience gained in the educational activity of humanistic behavior in youth's consciousness. It is based on the integration of human knowledge and versatile work with different age categories of pupils in extracurricular, out-of-school humanistic activities. The criteria of mastering basic humanistic values by modern youth in order to form personal value-centered attitudes (cognitive, motivational, operational and productive), indicators (external and internal), levels of the quality under study were developed. Organizational and pedagogical conditions were defined, proved and implemented, methodological approaches of solving the problem were improved. An important role is played by the subject-to-subject interaction, cooperative creative activity, humanization of partner relationships, scientific and methodological provisions, content, forms, methods and means of educational work.

Anthropological educational concepts are described in the article, a fragment of the study concerning the improving the pupils' level of a value-centered attitude to a person process is presented, the results of work are summarized. The dynamics analysis of teaching a value-centered attitude to a person to pupils of different age groups has proved the suitability of the author's technology. At all stages of the experiment positive changes concerning basic humanistic values mastering, which was implemented in behavior and value-centered attitude to a person took place in the personality's structure by the cognitive, motivational, operational and productive criteria.

Key words: anthropologism, anthropocentrism, anthropological concept, humanistic education, humanistic values, value-centered attitude to a person, will for active humanistic activity.

Постановка проблеми. Проблеми в суспільстві, інтеграція і глобалізація, розвиток технічної цивілізації актуалізують освітні зміни в напрямку гуманізації та антропоцентризму. Наукові дослідження і виховна практика доводять, що людство знаходиться на межі деградації та самознищення, а ціннісне ставлення до людини ще не стало пріоритетним у системі цінностей особистості.

Тому **метою** статті є актуалізація антропологічної концепції у гуманістичному вихованні.

Аналіз останніх результатів досліджень. О. Безкоровайна, І. Бех, Т. Дем'янюк, О. Коберник, В. Кремень, О. Сухомлинська – учені, яким належить теоретико-методологічна розробка засад гуманістичного виховання. Обґрунтування антрополого-методологічних концепцій гуманізації належить представникам педагогічної антропології (М. Шеллер, В. Лай, П. Тейяр де Шарден, М. Монтессорі, К. Вентцель, Д. Дьюї, А. Комбс., К. Роджерс, Л. Толстой, О. Газман, Б. Бім-Бад).

Виклад основного матеріалу. Реформування педагогічної дійсності в руслі ідей нової школи, інноваційні зміни відбуваються на користь антрополого-методологічних засад гуманізації виховання (Неменский, 1989). Антропологізм як філософська концепція розглядає явища природи, суспільного життя відносно властивостей і потреб, проголошує непересічну цінність людини. Сучасна педагогіка трактує антропологічний підхід «антропологічним ренесансом», проте, окремі пошуки й досі не об'єднані ні галуззю дослідження, ні єдиною методологією (Кулешов, 2001: 55). Сучасна антропологія об'єднує більше п'яти напрямків і характеризується методологічним різноманіттям підходів (Кларин, 1994). Проте, це не припинює ролі антропологічних аспектів у визначенні мети виховання, формуванні наукового образу людини і сучасного реформування освіти в руслі ідей антропоцентризму. Науковці називають антропологізм специфічним станом філософської культури (Максакова, 2001), концепцією, в якій

Таблиця 1

Прояв ціннісного ставлення до людини і оцінка готовності до активної гуманістичної діяльності

Кількість учнів, %	Готовність до активної гуманістичної діяльності				
	Високий рівень	Вищий середнього	Середній	Середній нестійкий	Низький
ЕГ	29,18%	30,47%	15,45%	13,73%	11,15%
КГ	21,87%	26,33%	16,51%	20,08%	15,17%

всі явища розглядаються залежно від потреб людини (Шаронов, 1997). В антропологічній концепції гуманістичне виховання підсилюється антропологізмом, який розкриває всі характеристики людського буття; максимально наближається до гуманістичного принципу організації виховання відповідно до законів розвитку особистості; визнає домінантами гуманізму унікальність людини, розуміння її свободи й відповідальності, відкриту взаємодію з іншими (Аносов, 2003). Нами досліджено гуманістичні ідеї В. Бехтерева, П. Каптерева, П. Лесгафта, А. Нечаєва, М. Пирогова, К. Ушинського; охарактеризовано вітчизняні і зарубіжні (А. Дімоз, Ф. Знанецький, М. Мід,) антропологічні концепції виховання (Радіонова, 2000). Згідно теорії компенсаторного виховання (Бим-Бад, 2000) «недостатня людина» негативно впливає на моральний стан суспільства, стає потенційною загрозою духовному здоров'ю нації (Вернадський, 1988). В основі Вальфдорської педагогіки – лежить антропософська концепція розвитку тілесних і духовних чинників і гуманізація педагогічного процесу. Антропоцентрична модель передбачає філософське обґрунтування гуманістичного виховання (Бігінас, 1996; Корнетов, 1994). Особливості виховання ціннісного ставлення до людини в руслі антропологічних ідей представлені в авторських публікаціях (Столяренко, 2017; Столяренко, 2018). З метою визначення підготовленості вихованців до активної гуманістичної діяльності були використані різноманітні методики (Столяренко, 2018). Результати отриманих даних на завершальному етапі оброблені і представлені в таблиці 1.

Висновки. У процесі дослідження було виявлено, що більшість представників експериментальних груп, на відміну від контрольних, оцінила свою готовність до гуманістичної діяльності як вищу середнього та як високу. Виявляли статис-

тичну достовірність відмінностей готовності до активної альтруїстичної діяльності представників обох груп за допомогою критерію φ^* Фішера.

$$\varphi^* = (\varphi_1 - \varphi_2) \sqrt{\frac{n_1 \cdot n_2}{n_1 + n_2}},$$

φ_1 – значення для експериментальної групи; φ_2 – значення для контрольної групи; n_1 – кількість учнів в експериментальній групі; n_2 – кількість учнів у контрольній групі. Насамперед, знаходили величину φ , яка відповідає відсотковим часткам для кожної з груп. $\varphi_1 = 1,635$, $\varphi_2 = 1,476$. Відповідні значення розмістили у формулі та одержали значення $\varphi_{\text{emp}} \approx 2,19$. Значення φ_{crit} відповідні рівням статистичної значущості, дорівнюють: $\varphi_{\text{crit}95\%} = 1,34$, $\varphi_{\text{crit}99\%} = 2,12$. Одержане нами значення $\varphi_{\text{emp}} > \varphi_{\text{crit}99\%}$, тому гіпотезу H_0 можна відхилити. Різниця показників рівнів оцінки готовності вихованців до гуманістичної діяльності у контрольній та експериментальній групах є досить значущою і статистично достовірною. Коефіцієнт такої оцінки представників експериментальних груп у порівнянні з контрольними зріс з – 0,28 на початку дослідження до 0,62 після його завершення, тоді як у контрольних групах лише з – 0,17 до 0,27, що підтверджує робочу гіпотезу про ефективність розробленої програми, комплексу новітніх, інтерактивних форм і методів гуманістичного виховання в експериментальних групах, що дозволяє констатувати ефективність запропонованої моделі виховної системи. (Столяренко, 2017; Столяренко, 2018).

На основі цього робимо висновок, що завдяки запровадженню особистісно-орієнтованої моделі гуманістичної освіти на базі ідей людиноцентризму забезпечується ефективна реалізація завдань гуманістичного виховання молоді, створюються сприятливі умови для формування ціннісного ставлення до людини, активної громадянської позиції учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аносов И. П. Сучасний освітній процес: антропологічний аспект: Монографія / И. П. Аносов. – К. : Твім інтер, 2003. – 391 с.
2. Бим-Бад Б. М. Педагогические течения в начале XX в.: Лекции по педагогической антропологии и философии / Б. М. Бим-Бад. – М. : УРАО, 2000. – 192 с.
3. Битинас Б. П. Введение в философию воспитания / Б. П. Битинас. – М. : Фонд духовного и нравственного образования, 1996. – 141 с.
4. Вернадский В. И. Философские мысли натуралиста / В. И. Вернадский. – М. : Наука, 1988. – 520 с.
5. Кларин М. В. Инновационные модели обучения в зарубежных педагогических поисках / М. В. Кларин. – М. : Арена, 1994. – 172 с.
6. Корнетов Г. Б. Цивилизационный подход к изучению всемирного историко-педагогического процесса / Г. Б. Корнетов. – М. : Просвещение, 1994. – 265 с.
7. Кулешов С. В., Медушевский А. Н. Россия в системе мировых цивилизаций: Учеб. пособие / Под общ. ред. О. В. Волобуева. – М. : Изд.-книготорговый центр «Маркетинг», Инф.-издат.агентство «Русский мир», 2001. – 776 с.
8. Максакова В. И. Педагогическая антропология / В. И. Максакова. – М. : Академия, 2001. – 208 с.
9. Неменский Б. М. Новое педагогическое мышление / Б. М. Неменский / Под ред. А. В. Петровского. – М. : Научная мысль, 1989. – 188 с.
10. Радіонова І. О. Сучасна американська філософія освіти і виховання: тематичні поля та парадигмально-концептуальні побудови. – Харків : ХДПУ, 2000. – 208 с.
11. Столяренко О. В. Виховання у школярів ціннісного ставлення до людини: теоретичний та методичний аспекти: [Монографія]. Кн. 1. Людський вимір: історія, минуле і сучасність / О. В. Столяренко. – Вінниця: ТОВ «Планер», 2017. – 558 с.
12. Столяренко О. В. Виховання у школярів ціннісного ставлення до людини: теоретичний та методичний аспекти: [Монографія]. Кн. 2. Методологія виховання ціннісного ставлення до людини в учнів загальноосвітньої школи / О. В. Столяренко. – Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2018. – 408 с.
13. Шаронов В. В. Основы социальной антропологии / В. В. Шаронов. – С.Пб. : Изд-во «Лань», 1997. – 446 с.

REFERENCES

1. Anosov I. P. Suchasnyi osvittinii protses: Antropologichnyi aspekt [Contemporary educational process: anthropological aspect]: Monograph / I. P. Anosov. –K.: Twim Inter, 2003. – 391 pp [in Ukrainian].
2. Bim-Bad B. M. Pedagogicheskie techenia v nachale XX v.: lektzii po pedagogicheskoi antropologii i filosofii [Pedagogical Trends at the Beginning of the Twentieth Century: Lectures on Pedagogical Anthropology and Philosophy] / B. M. Bim-Bad. – M.: URAO, 2000. – 192 p [in Russian].
3. Bitinas B. P. Vvedenie v philisophiu vospitania [Introduction to the philosophy of education] / B. P. Bitinas. – M.: Fund of Spiritual and Moral Education, 1996. –141 pp. [in Russian].
4. Vernadskii V. I. Filosofskie mysli naturalista [Philosophical Thoughts of the Naturalist] / V. I. Vernadsky. – M.: Science, 1988. – 520 p. [in Russian].
5. Klarin M. V. Innovatsionnye mkodeli povedenia v zarubezhnykh pedagogicheskikh poiskakh [Innovative models of teaching in foreign pedagogical research]/ M. V. Klarin. – M.: Arena, 1994. – 172 p. [in Russian].
6. Kornetov G. B. Tsyvilizatsionnyi podkhod k izucheniu vseirnogo istoriko-pedagogicheskogo protsessa [The civilizational approach to the study of the world historical-pedagogical process] / G. B. Kornetov. – M.: Enlightenment, 1994. – 265 p. [in Russian].
7. Kuleshov S. V, Medushevsky A. N. Rossia v sisteme mirovykh tsyvilizatsyi [Russia in the system of world civilizations]: Textbook / Ed. O. V. Volobueva. – M.: Publishing center "Marketing", Inf.-Publishing agency "Russian World", 2001. – 776 p. [in Russian].
8. Maksakova V. I. Pedagogicheskaiia antropologia [Pedagogical Anthropology] / V. I. Maksakova. – M.: Academia, 2001. – 208 p. [in Russian].
9. Nemenskii B. M. Novoe pedagogicheskoe myshlenie [New pedagogical thinking] / B. M. Nemenskii / Ed. A. V. Petrovsky. – M.: Scientific Thought, 1989. – 188 p. [in Russian].
10. Radionova I. O. Suchasna amerykanska filosofia osvity s vykhovannia: tematychni polia ta paradygmalno-kontseptualni pobudovy [Modern American philosophy of education and training: thematic fields and paradigmatic conceptual constructions. – Kharkiv: KDPU, 2000. – 208 p. [in Ukrainian].
11. Stoliarenko O. V. Vykhovannia u shkolariv tsinnisnogo stavlennia do liudyny: teoretychni ta metodychni aspekty : [Monographia]. Knyga 1/ Liudskiy vymir: istoria, mynule I suchasnist [Teaching pupils the principles of a value-centered attitude to a person: theoretical and methodical aspects: [Monograph]. Book 1. Human Realm: History, Past and Present / O. V. Stoliarenko. – Vinnitsa: LLC "Planer", 2017. – 558 p. [in Ukrainian].
12. Stoliarenko O. V. Vykhovannia u shkolariv tsinnisnogo stavlennia do liudyny: teoretychni ta metodychni aspekty : [Monographia]. Knyga 2/ Metodologia vykhovannia tsinnisnogo stavlennia do liudyny v uchniv zagalnoosvitnoi shkoly. [Teaching pupils the principles of a value-centered attitude to a person: theoretical and methodical aspects: [Monograph]. Book 2. Methodology of Teaching Pupils the Principles of a Value-Centered Attitude to a Person / O. V. Stoliarenko. – Vinnitsa: LLC "Nilan LTD", 2018. – 408 p. [in Ukrainian].
13. Sharonov V. V. Osnovy sotsialnoi antropologii [Fundamentals of Social Anthropology] / V. V. Sharonov. – St-Petersbourg : Publishing House "Lan", 1997. – 446 pp. [in Russian].